

ÚVOD DO SOCIÁLNÍ PREVENCE

Mgr. Lenka Buchtová

Základní pojmy

- **Represe** = potlačování, donucování
- **Prevence** = předcházení něčemu, ochrana před něčím (Slovník cizích slov)
- **Prevence** = soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům. V pdg. je velmi důležitá např. prevence násilného chování, užívání návykových látek aj. (Pedagogický slovník)
- **Sociální pedagogika** = aplikované odvětví pdg. zabývající se výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých (Pedagogický slovník)
- **Sociální** = týkající se společnosti, zejm. její péče o společensky a ekonomicky slabší vrstvy (Slovník cizích slov)

Norma, normalita, normálnost

- **Norma** = určité platné pravidlo, které má závaznou platnost jako kritérium pro posouzení určitého jevu (psané i nepsané)
- **Normalita** = pojem zásadně důležitý pro pedagogickou a psychologickou diagnostiku a stanovení cílů výchovy, komplexní a často obtížně vymežitelný. Může být zjišťována:
 - Subjektivně (vlastní odhad jedince)
 - Sociálně (názor společenského okolí)
 - Psychometrickou diagnózou (přítomnost nebo nepřítomnost psychopatologických symptomů)
 - Statisticky (kvantitativní odchylka od statistické normy)
 - Funkčně (podle projevů, jednání člověka v dané situaci)
- **Normálnost** = norma ideální, vytoužený cíl
 - Normální = očekávané, správné
 - Nenormální = nepřijatelné, nežádoucí, nepovolené

Normalita osobnosti -pojetí normy

- **Statistické pojetí normy**
 - Gaussova křivka
 - Normální je to, co je nejčastější
- **Sociokulturní pojetí normy**
 - Liší se dle druhu společnosti (tolerance každé společnosti je jiná – např. Holandsko)
- **Kulturně – historické pojetí normy**
 - Norma se vyvíjí s rozvojem společnosti v čase (výchova dětí – jejich práva)
- **Individuální a skupinová norma**
 - **Individuální**
 - každý člověk považuje za normu něco jiného
 - velkou roli hraje osobní zkušenost, profese, emoční ladění apod.
 - **Skupinová**
 - Hodnocení určité společenské skupiny (např. hodnocení vězňů bude odlišné od hodnocení ve zbytku společnosti)

Sociálně patologické jevy

- **sociálně patologický jev**
- je obecně takové chování jedince, které je charakteristické především nezdravým životním stylem, nedodržováním nebo porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot
- sociálně patologické jevy u dětí a mládeže:
 - násilí a šikanování
 - záškoláctví
 - kriminalita, delikvence, vandalismus a jiné formy násilného chování
 - ohrožení mravnosti a ohrožování mravní výchovy mládeže
 - xenofobie, rasismus, intolerance a antisemitismus
 - užívání návykových látek (drogové závislosti)
 - netolismus (virtuální drogy -TV,video,mobil, počítačové hry, internet) a patologické hráčství (gambling) = nedrogové závislosti
 - divácké násilí
 - komerční sexuální zneužívání dětí
 - syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte
 - sekty a sociálně patologická náboženská hnutí
- formy ovlivňování sociálně patologických jevů:
 - represe
 - prevence

Delivence – kriminalita I.

- **Delikvence** = činnost porušující nejen právní, ale i společenské, tedy širší, normy
- **Delikt** = čin porušující zákonný nebo mravní předpis
 - *Právo* (= soubor obecně závazných pravidel chování, která jsou vydávána ve zvláštní, státem stanovené nebo uznané formě a jejichž dodržování je vynutitelné státní mocí)
 - *Morálka* (normativní systém, který reguluje chování jedinců pojmy dobrý-zlý, spravedlivý-nespravedlivý, správný-nesprávný)

Delikvence – kriminalita II.

- **Kriminalita** (crimen=zločin) = úhrn činů neschválených trestním právem, uvedených v trestním zákoně obvykle popisovaných podle prostoru, času, struktury a pohybu
 - v obecném slova smyslu je to zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti
- **Trestný čin** = pro společnost nebezpečný čin, přičemž stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména:
 1. významem chráněného zájmu,
 2. způsobem provedení činu a jeho následky,
 3. okolnostmi, za kterých byl čin spáchán,
 4. osobou pachatele,
 5. mírou zavinění
 6. pohnutkou pachatele
- Hlavním nástrojem kontroly kriminality je bezpečnostní politika státu, jejíž součástí je **preventivní politika**

Preventivní politika

= ofenzivní strategie kontroly kriminality spoléhající především na nerepresivní prostředky

- **Zaměřuje se na:**

- eliminaci kriminogenních faktorů a kriminálně rizikových jevů,
- práci s pachateli,
- pomoc obětem trestné činnosti.

- **Okruh subjektů preventivní politiky:**

- Policie
- Státní zastupitelství
- Soudy
- Probační a mediační služba
- Vězeňství
- Nerepresivní orgány veřejné správy
- Zájmová sdružení občanů
- Církev
- Podnikatelské subjekty
- občané

Prevence kriminality

- = **soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty směřující k předcházení páchaní kriminality a obav z ní.**
- patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a jejích následků, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů
- **Objekty prevence kriminality:**
 - Kriminogenní faktory – sociální prostředí, příčiny a podmínky kriminality
 - Potenciální či skuteční pachatelé trestné činnosti
 - Potenciální či skutečné oběti trestných činů

Struktura prevence kriminality

- 1. Sociální prevence**
- 2. Situační prevence**
- 3. Prevence viktimnosti a pomoc obětem trestných činů**

1. Sociální prevence

- představuje aktivity, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti :
 - Aktivity ovlivňující proces socializace (=postupná změna člověka z biologické bytosti na bytost lidskou vlivem sociálního prostředí, přičemž produktem je určitý systém rolí a hodnot, návyků, zvyků a stereotypů charakteristických pro každou individuální osobnost)
 - Aktivity ovlivňující sociální integraci (začlenění) jedince
 - Aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek
- Patří sem např. **programy** orientované na specializovanou péči rodinám, dětem a mládeži, na pomoc při vzdělávání, naplňování volného času a vytváření pracovních příležitostí
- **Efektivita programů** sociální prevence je obtížně měřitelná. Podmínkou efektivity je dlouhodobá a odborná práce, která má výrazně individuální charakter.

2. Situační prevence

- **staví na zkušenosti, že určité druhy kriminality se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností.**
- **snaží se prostřednictvím různých opatření organizační, režimové, fyzické a technické povahy minimalizovat situační kriminogenní podmínky**
- jde zejména o předcházení majetkové trestné činnosti, např. vloupání do obydlí, krádeží aut a vykrádání věcí z aut, trestné činnosti páchané na veřejných prostranstvích a v obchodní síti, a tzv. behaviorální prevence (bezpečné chování).
- Úspěšnost situační prevence je vysoká, je však podmíněna adekvátní volbou opatření. Nejeefektivnější jsou projekty zaměřené na prevenci majetkové kriminality, zejména na ochranu obydlí a dalších objektů.
- Situační prevence je poměrně levná.

3. Prevence viktimnosti a pomoc obětem trestných činů I.

- **Viktimnost** = riziko, s jakým se určitá osoba může stát obětí trestného činu.
- **Viktimologie** = nauka o oběti v celém průběhu kriminálního jednání. Je součástí kriminologie.
- Předmět viktimologie :
 - Osobnost oběti
 - Vztahy mezi pachatelem a obětí
 - Role oběti ve vývoji trestné činnosti
 - Role oběti v průběhu dokazování trestné činnosti
 - Pomoc obětem trestné činnosti (BKB)
 - Modely chování, jak se nestát obětí trestné činnosti
- Zkoumá chování oběti:
 - Před spácháním trestné činnosti
 - V průběhu páchaní trestné činnosti
 - Po spáchání trestné činnosti

3. Prevence viktimnosti a pomoc obětem trestných činů II.

- **Prevence viktimnosti** je založena na konceptech bezpečného chování, diferencovaného s ohledem na různé kriminální situace a psychickou připravenost ohrožených osob.
- Jde o skupinové i individuální zdravotní, psychologické a právní poradenství, trénink v obranných strategiích a propagaci technických možností ochrany před trestnou činností
- Užívá metody sociální i situační prevence

Úrovně preventivních aktivit

1. Primární prevence

2. Sekundární prevence

3. Terciální prevence

- Odpovědnost za oblast primární a sociální prevence spadá do působnosti:
 - rodiny,
 - Obce
 - Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.
- Sekundární a terciální prevence je s ohledem na odbornou náročnost jednotlivých aktivit záležitostí resortu MPSV a v některých souvislostech i Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva zdravotnictví. Ve specifické části populace působí i Ministerstvo obrany.

1. Primární prevence

- Cílem je vytvářet optimální podmínky pro socializaci odpovídající představám společnosti
- Má poskytnout jednotlivcům sociální kompetence k produktivnímu zdoání konfliktů, je tedy spíše proaktivním než reaktivním chováním
- Jako rozhodující se jeví v oblasti výchovy a socializace, bydlení a práce, volného času a oddechu
- Zahrnuje výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené zejména na nejširší veřejnost
- Zvláštní pozornost je zaměřena na pozitivní ovlivňování zejména dětí a mládeže (využívání volného času, možnosti sportovního vyžití)
- Těžiště spočívá v rodinách, ve školách a v lokálních společenstvích

2. Sekundární prevence

- Zaměřuje se na:
 - rizikové jedince a skupiny osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti (specializovaná sociální péče),
 - sociálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, gamblerství, povalečství, vandalismus, interetnické konflikty, dlouhodobá nezaměstnanost),
 - příčiny kriminogenních situací.
- Cílem je:
 - odvrácení od kriminálního jednání
 - aktivní podpora společensky akceptovaného chování

3. Terciální prevence

- Představuje resocializační a reintegrační opatření zaměřené na:
 - osoby, které se již protiprávního jednání dopustili
 - lokality, které již byly kriminalitou zasaženy
 - osoby, které se staly oběťmi trestných činů
- Spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob (pracovní uplatnění vč. rekvalifikace, sociální a rodinné poradenství, pomoc při získávání bydlení aj.)
- Cílem je:
 - Udržet dosažené výsledky předchozích intervencí
 - Rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí

Resocializace, Reedukace, Reintegrace

- **Resocializace**

- = odstraňování relativně trvalých zaměření jedince způsobujících výchovné potíže.
- = zpětná socializace s cílem vrátit člověka do normálního života společnosti, ke společensky přijatelnému způsobu chování
- = znovuzakotvení ve společnosti

- **Reedukace**

- Je specifickým případem resocializace, ve kterém se s použitím komplexního systému metod pedagogicko-psychologických, sociálně terapeutických a dalších léčebných, právních metod usiluje o takové změny v chování a rozhodování jedince, které by odpovídalo normám

- **Reintegrace**

- = příprava na návrat do života ve společnosti

Způsob organizování prevence kriminality v ČR

V ČR je prevence kriminality organizována na 3 úrovních:

1. Meziresortní úroveň

- Spočívá ve:
 - vytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k obecné kriminalitě
 - koordinaci preventivních činností jednotlivých resortů zastoupených v Republikovém výboru pro prevenci kriminality a podněcování aktivit nových

2. Resortní úroveň

- Programy prevence kriminality vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, obohacují jejich běžné činnosti o nové prvky a přístupy a ovlivňují tvorbu příslušné legislativy

1. Místní úroveň

- Jsou do ní zapojeny orgány veřejné správy, policie, nevládní organizace a další instituce působící v obcích
- Podstatou systému na místní úrovni je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na místní situaci v oblasti vývoje sociálně patologických jevů, potřeb, zájmů a schopností lidí, možností a finančních prostředků
- Programy prevence kriminality na místní úrovni jsou nejefektivnější

System prevence kriminality v ČR

- je založen na 3 úrovních:

1. Republiková úroveň

2. Krajská úroveň

3. Městská úroveň

1. Republiková úroveň prevence kriminality v ČR

● Cíle:

- Zajistit výkon státní politiky v oblasti prevence kriminality
- Analyzovat a řešit problémy, které přesahují kompetence jednotlivých resortů a dalších orgánů veřejné správy
- Realizovat dlouhodobý, systémový a komplexní přístup k řešení problémů souvisejících s trestnou činností
- Vytváří prostor pro realizaci nových projektů, které reagují na aktuální vývoj v oblasti sociálně patologických jevů a trestné činnosti
- Vytváří prostřednictvím Republikového výboru pro prevenci kriminality (RVPPK) resortní programy prevence kriminality
 - jedná se o aktivity ovlivňující míru trestné činnosti, pocit bezpečí, sociální integraci, prevenci kriminality a prevenci sociálně patologických jevů (např. vzdělávání odborníků, celorepublikové preventivní projekty – SVI, mediální kampaně a informování občanů, výzkumy, studie a evaluace)
 - aktivity jsou financovány ze státních prostředků vyčleněných vládou ČR na oblast prevence kriminality, z prostředků jednotlivých resortů a z fondů EU

Republikový výbor pro prevenci kriminality (RVPPK) I.

- = meziresortní iniciační, koordinační a metodický orgán zřízený při MV v r. 2003
- Řídí se Statutem a jednacím řádem schváleným vládou ČR
- Schází se 1x měsíčně
- **Předmět činnosti RVPPK:**
 - Vytváření koncepce preventivní politiky vlády ČR na meziresortní úrovni a její konkretizace na úrovni místní
 - Je zodpovědný za zpracování materiálů pro jednání vlády ČR v oblasti prevence kriminality
 - Schvaluje žádosti o dotace na projekty prevence kriminality předložené městy, včetně výše finančních prostředků vyčleněných v kapitole státního rozpočtu MV

Republikový výbor pro prevenci kriminality (RVPPK) II.

- RVPPK má 19 členů
- Činnost sekretariátu zajišťuje odbor prevence kriminality MV

- **Složení RVPPK:**

- Předseda – ministr vnitra
- Místopředseda – 1.náměstek MV
- Členové – zástupci:
 - Ministerstva financí
 - Ministerstva obrany
 - MPSV – odbor rodinné politiky
 - MPSV – odbor sociálních služeb
 - MMR
 - Ministerstva spravedlnosti
 - MŠMT
 - MV
 - Ministerstva zdravotnictví
 - Nejvyšší státní zastupitelství
 - Generálního ředitelství vězeňské služby ČR
 - Institutu pro kriminologii a sociální prevenci
 - Policejního prezidia ČR
 - PMS ČR
 - Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity
 - Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky
 - Soudcovské unie ČR

2. Krajská úroveň prevence kriminality v ČR

- Umožňuje aplikovat nové mechanismy komunikace a spolupráce
- Nalézá optimální rozdělení rolí v oblasti prevence kriminality a zvyšování bezpečnosti
- Zpracovává Bezpečnostní analýzu kraje a Akční plán koncepce prevence kriminality dle metodiky MV (pro období 2009 – 2011)
- **Úkolem je:**
 - přenesení preventivní politiky státu na úroveň kraje
 - iniciovat a podporovat rozvoj preventivních aktivit na úrovni kraje i jednotlivých obcí
- **Nástrojem** jsou krajské programy prevence kriminality, které mohou být realizovány na území celého kraje, jeho části nebo na území obcí

3. Městská úroveň prevence kriminality v ČR I.

- **Obec nese odpovědnost za přípravu a praktickou realizaci programu prevence kriminality na místní úrovni**
- **KPPK** – může být zřízena Radou města
- Mezi orgány centrálními a místními neexistují vztahy nadřízenosti a podřízenosti. Centrální orgány poskytují místním orgánům zpravidla jen metodické vedení, informace a částečnou ekonomickou podporu.
- Administrativní zásahy z centra se omezují na kontrolně metodickou činnost ve vztahu k vynakládání finančních prostředků, které jsou ze státního rozpočtu přidělovány na konkrétní projekty.

3. Městská úroveň prevence kriminality v ČR II. - KPPK

- Je stálým poradním a iniciativním orgánem Rady Města v oblasti bezpečnosti a prevence kriminality na území města
- Ze své činnosti je odpovědna Radě
- **Úkoly KPPK:**
 - Připravuje podklady pro vytváření strategie města v oblasti bezpečnosti a prevence kriminality
 - Soustřeďuje informace a analytické podklady pro vyhodnocení rozsahu problémů způsobených kriminalitou a dalšími sociálně patologickými jevy na území města
 - Zpracovává pro Radu stanoviska a doporučení v oblasti bezpečnosti, prevence kriminality a dalších sociálně patologických jevů
 - Zabezpečuje provázanost a součinnost při uplatňování principů prevence kriminality na území města
 - Navrhuje, předkládá a realizuje programy, projekty a jednorázové akce nebo opatření v oblasti bezpečnosti, prevence kriminality a dalších sociálně patologických jevů
 - Na základě schváleného rozpočtu města vypisuje granty pro oblast prevence kriminality
 - Posuzuje projekty v oblasti prevence kriminality a předkládá Radě návrhy na přidělování finančních prostředků na jednotlivé projekty
 - Koordinuje postupy při ochraně před trestnou činností
 - Poskytuje poradenství v oblasti kriminality a sociálně patologických jevů
 - Každoročně zpracovává zprávu o činnosti v oblasti prevence kriminality, kterou předkládá Radě
 - Plní další úkoly stanovené Radou

3. Městská úroveň prevence kriminality v ČR III. - KPPK

- **Složení KPPK:**

- Předseda – koordinátor pro prevenci kriminality města
- Členové:
 - Předseda OS
 - Okresní státní zástupce
 - Vedoucí OO PČR
 - Vedoucí územního odboru PČR
 - Vedoucí střediska PMS
 - Tajemník MÚ
 - Vedoucí odboru sociálních věcí
 - Vedoucí odboru přestupků
 - Sociální kurátor
 - Velitel městské policie
 - Ředitelka ZŠ
 - Výchovní poradce ZŠ
 - Učitel gymnázia
 - Vychovatelka domova mládeže

3. Městská úroveň prevence kriminality v ČR IV. – příklad

➤ Dlouhodobé úkoly KPPK:

- S pomocí analytického oddělení PČR, OŘ. Svitavy zpracovat analýzu kriminality ve městě
- V pravidelných intervalech, nejméně jednou za tři roky, provést sociologickou studii na vnímání bezpečnosti občany města
- Aktivně spolupracovat se všemi subjekty v oblasti prevence a sociální patologie
- Koordinovat všechny preventivní aktivity v oblasti prevence kriminality na základě přesného přehledu o jejich existenci a hlavních úkolech
- Pracovat na vytváření vlastních konkrétních projektů prevence kriminality a jejich prostřednictvím se pokoušet řešit hlavní problémy v této oblasti ve městě
- Aktivně se účastnit realizace konkrétních projektů všech subjektů a průběžně vyhodnocovat působení všech projektů v oblasti prevence kriminality
- Podle potřeby dotvářet komplexní program prevence ve městě a reagovat tak na případnou eskalaci problémů v kterékoliv oblasti kriminality nebo sociální patologie

➤ Krátkodobé úkoly KPPK (1998):

Do poloviny roku 1998 zpracovat analýzu kriminality ve městě. Zajistit pro co nejhlubší analýzu veškeré podklady ve spolupráci s OPK MV a městy zapojenými do KSP

Navázat kontakt se všemi institucemi a zařízeními, která se ve městě zabývají oblastí kriminality nebo sociální patologie. Vyjasnit na základě diskuse vzájemný vztah těchto institucí k aktuálním problémům v dané oblasti

Podrobně zmapovat veškeré aktivity ve městě uskutečňované v daném roce a požadovat od jednotlivých institucí vyhodnocení těchto aktivit a programů

Zjistit a podrobně rozebrat současný stav v nabídce využití volného času dětí a mládeže. Vytvořit mapu sportovišť a analyzovat jejich využití

Připravovat s pomocí OPK MV zadání sociologické studie na vnímání pocitu bezpečí a bezpečnosti na území města

- Samostatně analyzovat některé sociálně patologické jevy